

MIRCEA BORCILĂ: Stimate Domnule Profesor, zărează aproape un paradox: cum se explică faptul că o personalitate recunoscută de atâtea academii de științe din lume, de atâtea foruri științifice mondiale — și care, în întreaga lume — este aflat de puțin cunoscută la noi...?

EUGENIO COSERIU: Sunt mai multe motive... Vremile prin care a trecut România. Însă, fără îndoială, sînt și altele. Anume o dimensiune, poate caracteristică marea valorilor românești, pe de o parte se încearcă afirmarea valorilor românești, pe de altă parte se privește cu o anumită neîncredere spre aceste valori și se preferă ca ghiduri mai curînd anumite concepții dezvoltate în străinătate sau care sînt la modă într-o anumită țară, de exemplu în Franța (mai ales!). Este, deci, această neîncredere, care este permanentă într-o cultură încă în dezvoltare și într-un sens tînră și tendința de a se dezvolta de valorile naționale, de a le recunoaște numai cînd ele au fost recunoscute și s-au afirmat deja puternic în străinătate.

„SĂ VORBIM CU VOCEA NOASTRĂ, ÎNSĂ PE PLANUL UNIVERSAL AL CULTURII”

în al treilea rînd, lăpășica stă], fără îndoială, și în legătură cu materia pe care — se înțelege! — nu o cultivăm în mod exclusiv, însă care este terenul principal de cercetare al meu și terenul de la care plec pentru a deschiide, cu aceeași cheie, și alte domenii ale culturii — în ultima analiză, toate domeniile culturii... Lingvistica, teoria limbajului au mai puțină răspîndire publică și sînt mai puțin „la modă”, ca să spunem așa, decît alte aspecte ale culturii. Deși limba este bunul nostru comun și ar trebui să ne intereseze, poate, mai mult, alte domenii par, totuși, mai interesante. De îndată ce cineva se afirmă în domeniul filozofic general și nu numai în filozofia limbajului, sau dacă se afirmă în literatură, de ex. are mai multă accesibilitate... Mai ales mult interes și... mai multă accesibilitate... Există mai cînd e vorba de lingvistica generală, de teoria limbajului. Pentru că — chiar în mediul de specialitate — se face mai mult (și e necesar să se facă!) o lingvistică cu teme concrete, cu teme sincronice sau istorice, cu privire la limba română (de exemplu). Chiar și în aceste medii de specialitate se înțelege că interesul pentru lingvistica generală sau pentru teoria limbajului ca atare este mult mai redus...

De aici aceste circumstanțe așa de ciudate. Academia Română este a 10-a academie a mea, după altele academii străine, doctoratul de la Cluj este al 11-lea, cel de la Iași va fi al 12-lea între doctoratele honoris causa. Cînd spun asta unii se gîndesc că eu aș protesta. Nu protestez deloc — eu constat, numai! Și să ne gîndim de ce a fost așa.

M. B.: Sigur, a fost și paravanul unei anumite ideologii în teoria limbajului, care explică, poate, această barieră în calea ideilor Dumneavoastră, ce nu se potrivește deloc cu o teorie de tipul marxist, de exemplu, în ce privește esența limbajului.

E. C.: Dacă mi permițteți să spun ceva în această privință. Prima traducere a unei din operele mele — înrețele mai importante, probabil, a cărții despre Sincronic și diacronic — a fost traducerea în limba rusă. S-a publicat în 1963, mi se pare, la Moscova, într-o colecție de președinte și nou în lingvistică. Și, într-o prefață foarte marxistă, Zveghintsev spunea că „și noi marxisții avem de învățat de la această teorie” ș.a.m.d. Și, deci, s-ar fi putut și aici să se adopte cel puțin aceeași atitudine ca în Uniunea Sovietică.

Trebuie să recunoaștem, însă, că în general cultura rusă, mai ales la centrul puterii, a fost mult mai deschisă, totuși, decît cultura din celelalte țări așa-zise „socialiste”. Acolo, fiind la centru, savanții și oamenii de cultură se temeau mai puțin și puteau justifica acest interes mult mai bine, pe cînd în celelalte țări, ce dețineau mai mult sau mai puțin de acest centru, nu se făcea și discuția cu ceilalți, adică cu „opozitia” cul-

turală, fiindcă se înțelegea că această discuție a fost făcută deja în Uniunea Sovietică și că aici li se dădea baza sigură și „definitivă”, din punct de vedere teoretic, pentru a continua studiile concrete.

M. B.: ... Au fost oare factori decisivi, importanți sau măcar favorizanti, care pot să explice această prodigioasă carieră științifică și academică, acest succes extraordinar pe care îl aveți în domeniul științei lingvistice?

E. C.: Da, fără îndoială. În afară de ceea ce aduce omul de acasă — și fără de care nici o sămînță nu poate încolți —, au fost într-adevăr circumstanțe... Și eu le-aș reduce la trei tipuri de circumstanțe.

Mai întii plecarea în Italia și în Italia, înainte de toate, deschiderea orizonturilor mele spre cultura vecinilor noștri. Noi — mai ales, cei mai tineri, care încă nu cunoșteam alte culturi din aceeași regiune a Europei — ne credeam pe atunci, ca să spunem așa, „buricul pămîntului” sau, cel puțin, un „buricel” aici, în sud-estul Europei. În Italia, ocupîndu-mă cu slavistica mai ales și cu alte limbi și culturi, inclusiv cu limba și cultura maghiară, i-am descoperit mai întii pe vecini. Am descoperit că și ei aveau cultura lor, tradiția lor culturală ș.a.m.d. și imediat mi-am dat seama că și noi românii

APOSTROF

boratori — unul făcea dialectologie, altul gramatică locală etc. Cu mult mai tîrziu s-a editat o carte pe care am publicat-o chiar în primul an la Montevideo (într-o ediție provizorie, pentru elevii mei): *Introducere în lingvistică*; după mai mult de 25 de ani m-a surprins să văd interesul pentru această carte, care tocmai deschidea drumurile cercetării acolo, în Mexic și apoi în Spania. În Spania, ea a fost publicată de un profesor spaniol, J. Polo, care, în prefață, scrie tocmai asta: „cartea care a fost destinată să deschidă drumul lingvisticii în Uruguay”.

Deci aceste trei circumstanțe sînt cele care mi-au determinat orientarea universală, care însă la mine nu exclude și n-a exclus niciodată interesul pentru faptul concret, singular și național ș.a.m.d. Nu vreau să mă compar acum cu cei foarte mari, adică cu Hegel, dar cel puțin, așa, ca tendință, zic eu, cu privire la limbaj, mă interesez de toate, de la nivelul cel mai înalt pînă la cel mai mic sunet. Așa ca și Hegel, pe care îl intereseau și organele insectelor și toate lucrurile cele mai mărunte, în această dorință și această aspirație în esența raționalizării realului, de a-l înțelege în întregime în esența lui și, în același timp, cu toată diferențierea lui — și a justifica această diferențiere. În toate scrierile de teorie și de metodologie eu insist, deci, asupra acestei unități între teorie și practică, între teorie și fapte și spun că, în realitate, teoria nu este decît captarea universalului în faptele înseși și nu o construire de modele abstracte. Și fiindcă am ajuns aici să spunem și asta: eu am avut, fără îndoială, mai mulți maestri, însă cu timpul maestrul mei au devenit mai ales aceștia doi — Aristotel și Hegel și, în lingvistică sau teoria limbajului, Humboldt. Și tocmai această aspirație spre unitate între universal și individual-concret o am de la Hegel și de la interpretarea pe care o dă Hegel filozofiei lui Aristotel. Spune Hegel că Aristotelul avea acea capacitate extraordinară de a vedea universalul în fiecare obiect; spune Hegel: „într-o scoică el vedea universalul”.

M. B.: Ar fi fascinant să putem avea o discuție despre esența concepției Dumneavoastră privind natura limbajului... Dat fiind cadrul acestei discuții, v-aș întreba însă un lucru mai general, privind raportul dintre aspirația spre universal a unei culturi cum e cultura română și modul de a se putea impune. Este veșnica întrebare care se ridică în legătură cu statutul unor culturi așa-zis „dezavantajate” de limbă, de „marginalitate” istorico-geografică ș.a.m.d. Cum vedeți Dumneavoastră această problemă care a obsedat și obsedează, în continuare, intelectualitatea română?

E. C.: Există două planuri cu privire la această problemă. Există planul într-adevăr practic și anume: condițiile date de limbă și de instrumentul de exprimare și de răspîndire. Și alt plan — al teoriei și al atitudinii în general cu privire la cultură, la știință ș.a.m.d.

Există în România și probabil și în alte țări, din cite am putut constata, dorința sau aspirația (mai mult sau mai puțin reflectată sau explicită) de a-și afirma particularitatea, individualitatea și originalitatea, așa-numitul „specific național”, sau chiar de a se ocupa de acest specific și în fapte, de lucrurile sau taptete locale. Eu susțin, în această privință, că e foarte bine să ne concentrăm asupra lucrurilor noastre, însă să nu credem că ale noastre se opun lucrurilor celorlalte (care sînt „străine” și putem să le „ignorăm”), ci că al nostru nu e numai ceea ce ne separă de alții, ci și ceea ce ne unește cu alții. Și ceea ce ne unește și chiar mai al nostru, fiindcă lărgeste orizontul nostru istoric și afirmă individualitatea noastră, cu toată particularitatea ei, pe plan și la un nivel universal, în cultură în general. Deci să vorbim cu vocea noastră, pe care n-o putem ascunde, să vorbim cu vocea noastră, însă să vorbim pe planul universal al culturii. Și să înțelegem că și Aristotel e al nostru și Hegel e al nostru și să nu spunem că ei sînt ai altora... Dacă ei sînt ai umanității, sînt ai noștri și trebuie, deci, să ne ocupăm de ei nu ca de ceva care ne e străin. Această preocupare de a afirma întii specificul și specificul ca atare cred că e o preocupare nu numai minoră, ci, în același timp, și eronată, fiindcă specificul se va afirma oricum. Însă nu trebuie să facem din asta obiect care se afirmă: modalitatea afirmării (și nu obiectul) va fi cea care se impune implicit.

Cealaltă problemă, la care ați făcut aluzie Dumneavoastră cu mare dreptate, e o problemă practică. Fără îndoială, limba română nu este o limbă universală. Și spunea odată George Călinescu, despre Alexandru Lăpușanu al lui Negruzzi: „o operă care ar fi devenit celebră ca Hamlet, dacă limba română ar fi o limbă universală”. Fără îndoială, acesta este „handicrup” nostru, ca s-o spunem cu un vechi cuvînt românesc. Și ce să facem?... În celelalte domenii, ale culturii, unde expresia nu e legată de limbă, artiștii români s-au putut afirma pe plan universal: în muzică, în pictură, în sculptură — ca Brâncuși... Acolo unde e nevoie de limbă situația e alta. Pentru știință e poate nevoie să recurgem și la alta limbă. Adică, să scriem în același timp și în limba română, pentru români, însă pentru participarea în cultura universală să scriem și într-o limbă de răspîndire mai mare. Problema se va pune întotdeauna cu literatură, pe care n-o putem face într-o limbă străină, afară numai dacă nu ne identificăm cu această limbă, ca în cazul meu cu italiana. Însă altfel, literatura va trebui făcută tocmai în limba pe care scriitorul o simte cu totul ca a sa și cu care s-a identificat. Aici sintem nevoiți să depindem de traduceri. Însă și în acest caz, trebuie să așteptăm să fim recunoscuți, să scriem cît mai bine românește, întii, și poate cu timpul și alții își vor da seama și vor începe să ne cunoască și să ne traducă. Unii poeți și scriitori au pătruns deja în cultura universală. Eminescu e un nume cunoscut peste prea multă mîngiere pentru Eminescu, fiindcă au trecut mulți ani... Însă, totuși, în literatură problema e cu mult mai gravă, mai adîncă, mai acută decît în știință — unde, dat fiind că limba are un rol mai mult instrumental, ea se poate schimba; în literatură, unde limba e substanța însăși a operei, ea nu se poate schimba...

Interviu realizat de
MIRCEA BORCILĂ